

**TÜRKMENISTANYŇ YLYMLAR AKADEMIÝASY
TARYH WE ARHEOLOGIÝA INSTITUTY**

**“GADYMY ÄNEW MEDENIÝETI”
ATLY HALKARA YLMY MASLAHAT**
(2024-nji ýylyň 27-nji marty)

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
“ANCIENT ANAU CULTUR”**
(Mart 27, 2024)

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
“ДРЕВНЯЯ КУЛЬТУРА АНАУ”**
(27 марта, 2024 года)

Aşgabat
“Ylym” neşirýaty
2024

Meretgeldi Bayjanov
(*Turkmenistan*)

SEYIT JAMALEDDIN MOSQUE IN THE WORK OF HERO ARKADAG “TURKMENISTAN – THE HEART OF THE GREAT SILK ROAD”

Seyid Jamaledin Mosque, located in Anau, was built in 1455–1456 during the reign of ruler of Khorasan Sultan Abul-Kasim Babur Bahadur Khan (1446–1457).

This monument, remarkable for its fine architecture and magnificent exterior decoration, served as a mosque, cemetery, madrasa and khanaka at the same time.

The work of the National Leader of the Turkmen people “Turkmenistan – the Heart of the Great Silk Road” provides valuable evidence concerning the history, architecture and unique artistic decoration of this exceptional medieval monument.

Aýgözel Öwezowa
(*Türkmenistan*)

ÄNEW MEDENIÝETI DÖWRÜNDE KESELLERI BEJERMEK BARADAKY PIKIRLER

Hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda “Pähim paýhas ummany Magtymguly Pyragy” ýylynda türkmen halkynyň baý medeni-mirasyny we beýik şahsyýetlerimizi dünýä ýaýmak ugrunda alnyp barylýan bimöçber işlere badalga berildi. TÜRKSÖÝ guramasy tarapyndan Änew şäheri 2024-nji ýylda “Türki dünýäsiniň medeni paýtagty” diýip yglan edilmegi dünýä ýüzünde gadymy Änew siwilizasiýasyna bolan gyzyklanmanyň artýandygynyň şaýady bolýar.

Gahryman Arkadagymyzyň “Türkmenistan – Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi” atly kitabynda bu gadymy mekanyň has uly we belli şäher bolandygy barada maglumat getirilýär. Bu medeniýet dürli döwürlerde birnäçe alymlar tarapyndan öwrenilipdir, şeýle hem syýahatçylar öz ýatlamalarynda hem belläp geçipdirler. Gadymy Änewiň demirgazyk we günorta depelerinde arheologik barlag işlerini alyp baran amerikan alymy Rafaell Pampelliniň 1908-nji ýylda çap eden 2 tomluk “Änew medeniýeti” atly kitabyndan soň Gündogary öwreniji alymlaryň arasynda bu medeniýete uly gyzyklanma döreýär. Amerikan alymy Hibert Fret 8 ýyldan gowrak Änew galasynda arheologik gazuw-barlag işlerini geçirmek bilen, bu medeniýete degişli ýene-de birnäçe gadymy tapyndylaryň biziň eýýamymyzdan öňki VII–VI müňýyllyklara degişlidigini görkezýär. Bulardan başga-da A. A. Karelin,

W. R. Tripolskiý, M. E. Masson, Ý. Atagarryýew, T. Hojanyýazow, M. Annanepesow we beýlekiler bu medeniýeti içgin öwrenipdirler.

Keselleri bejermek adamzadyň döräni bäri iň wajyp bolan mätäçliklerine degişlidir. Änew medeniýetiniň çägi irki eneolit döwründen giçki orta asyrlara çenli öz ýaşayşyny dowam etdiripdir. Arheologik gazuw-agtaryş işleri geçirilende tapylan gap-gaçlar, küýze önümleri, daş sokulary, owmaçlar, şeýle hem ak bugdaýyň dänesiniň tapylmagy şol döwürde esasy kär ekerançylyk bolandygyny şaýatlyk edýär. Şeýle hem änewliler maldarçylyk bilen meşgullanypdyrlar. Arheologik barlaglaryň netijeleri gara malyň, şeýle hem ýabynyň, düýäniň süňkleriniň galyndylarynyň tapylandygyny görkezýär. Bu bolsa, şol döwürlerde änewliler howa şertleri bilen bagly keselleri, ýa-da mallardan (haýwanlardan) geçýän parazit ýokanç keselleri bilen ejir çekendiklerini aýdyň görkezýär. Şeýle-de olary bejermekde ot-çöpleriň peýdasynyň bardygyny, ýagny ösümlükleriň bejeriş we zäherli häsiýetlerini ýüze çykarandyklaryny, olary tapawutlandyrmagy başaryndyklaryny aýtsak ýalňyşmays. Şeýlelikde, keselleri bejermekde olar dermanlyk otlaryny ulanypdyrlar. Taryhy çeşmelere görä, şol döwürlerde adamlaryň dini dünýägaraýyşlary tapawutlanypdyr. Mazarlardan tapylan gurallaryň hem-de tumarlaryň, daşlaryň dürli görnüşinden, şol sanda pöwrize we hakyk daşyndan ýasalan monjuklaryň keselleri bejermekde ýörgünli bolandygyna şaýatlyk edýär. Keseli bejermegiň ýollary hudaýlara mälim hasaplanypdyr. Alymlar lukmançylygyň meselesi, esasan, hudaýlaryň syrlaryna akyl ýetirmekden, ybadat etmekden, doga-tumar dakynmakdan we sadaka bermekden ybarat bolupdyr diýen netijä gelýärler.

Şeýlelikde, gadymy Änewiň “Türki dünýäsiniň medeni paýtagty” diýip yglan edilmegi bilen geçirilýän çäreler bu şäheriň baý taryhy-medeni mirasyny, syýahatçylyk mümkinçiliklerini açyp görkezmeğe täze ugurlary açar.

Айгозель Овезова
(Туркменистан)

РАССУЖДЕНИЯ О ЛЕЧЕНИИ БОЛЕЗНЕЙ В АНАУСКОЙ КУЛЬТУРЕ

Город Анау избран культурной столицей тюркского мира 2024 года. Этот факт является безусловным свидетельством растущего интереса к древней цивилизации Анау. Лечение заболеваний было одной из важнейших потребностей человечества с незапамятных времен. В работе на основании находок, выявленных во время археологических раскопок, делается вывод о том, в культуре Анау, что достаточно высокого уровня развития достигла медицина.

Aygozel Ovezova
(*Turkmenistan*)

THOUGHTS ON THE TREATMENT OF DISEASE DURING THE ANAU CULTURE

The announcement of the city of Anau as the “Cultural capital of the Turkic world” in 2024 is a testimony to the growing interest in the ancient civilization of Anau. Treatment of diseases has been one of the most important needs of mankind since the dawn of time. In the paper, as a result of the findings found during the archeological excavations, it is indicated that religious views and beliefs were used in the treatment of diseases in those times along with medicinal plants.

Jennet Ezimowa, Ogulgurban Ezimowa
(*Türkmenistan*)

MEDENIÝETIŇ TARYHY – EKOLOGIÝANYŇ TARYHY

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe taryh, arheologiýa, etnografiýa, şeýle hem olar bilen utgaşykly beýleki ylmlaryň pajarlap ösmegine döwlet tarapyndan uly üns berilýär. Taryh ylmynyň daşky gurşawyň taryhyny öwrenýän beýleki ylmlar bilen berk arabaglanyşygy bardyr. Türkmen halky tebigat bilen jemgyýetiň sazlaşykly gatnaşyklaryny alyp barmakda ajaýyp nusga görkezýär. Ata-babalarymyz hemişe tebigat bilen sazlaşykly ýaşap, daşky gurşawa we tebigy baýlyklara aýawly çemeleşipdirler. Adamzadyň ösüş ýolunda adamlaryň öz zähmeti bilen tebigata we daşky gurşawa ýetirýän täsirini öwrenýän ekologiýanyň taryhy häzirki döwürde has çuň öwrenilip başlandy.

Ekologiýanyň taryhyny öwreniji alymlaryň bellemegine görä, tehnogenez hadysasy (belli bir sebitde ýaşayan halklaryň, etnoslaryň, medeniýetleriň özüniň zähmeti bilen, halk hojalygy, oba hojalygy bilen ýaşayan sebitiniň landşaftyny üýtgetmekleri) medeniýetiň gülläp ösmegine ýa-da pese düşüp ýok bolup gitmegine getirýär. Şeýlelikde, ekologiýa meselelerini çözmegiň ýollaryny, köplenç, jemgyýetiň we medeniýetiň taryhyndan gözlemelidigini aýtmak bolar. Häzirki zaman taryh ylmy medeniýetiň ösmeginde we sebitiň taryhy ösüşinde daşky gurşaw we howa şertleriniň hem-de jemgyýetçilik faktorlarynyň ähmiýetini düşündirmäge çalyşýar.

XX asyryň başlarynda amerikan geology Rafael Pampelli gadymy Änew medeniýetini öwrenip, bu ýerde baý ösümlük dünýäsiniň ekerançylyga, haýwanlaryň eldekileşdirilmegine, irki medeniýetiň gülläp ösmegine ýol açandygyny subut